

ПРОТОКОЛ
про сталий туризм до Рамкової конвенції
про охорону та сталий розвиток Карпат

Сторони цього Протоколу

відповідно до своїх завдань, які випливають з Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат, підписаної в м. Київ 22 травня 2003 р. (далі – Карпатська конвенція), стосовно проведення всеосяжної політики та співробітництва для охорони й сталого розвитку Карпат;

відповідно до своїх зобов'язань, визначених у статті 9 Карпатської конвенції;

відповідно до своїх зобов'язань, визначених у Протоколі про збереження і стале використання біологічного та ландшафтного різноманіття до Карпатської конвенції;

беручи до уваги те, що всі Сторони Протоколу є Сторонами Конвенції про біологічне різноманіття (м. Ріо-де-Жанейро, 1992 р.) (далі – КБР), та враховуючи Меморандум про зв'язок між Конвенцією про біологічне різноманіття, Альпійською конвенцією та Карпатською конвенцією, підписаний 29 травня 2008 р. у м. Бонн, а також Рішення № 11 Другої наради Конференції Сторін (КС2) Карпатської конвенції, згідно з якою рекомендовано об'єднати зусилля для реалізації Програми КБР стосовно роботи над збереженням гірського біологічного різноманіття;

враховуючи Рішення VII/14 КБР КС7, яким прийнято Рекомендації зі збереження біологічного різноманіття та розвитку туризму й пропонується Урядам інтегрувати ці Рекомендації в ході розробки або перегляду своїх стратегій і планів розвитку туризму;

відзначаючи інші відповідні конвенції та угоди, зокрема Європейську ландшафтну конвенцію (м. Флоренція, 2000 р.), Конвенцію про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (м. Париж, 1972 р.), Конвенцію про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (м. Еспо, 1991 р.), Конвенцію про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (м. Орхус, 1998 р.);

визнаючи важливість гірського регіону, як це закріплено у розділі 13 (Сталий розвиток гірських регіонів) Декларації щодо довкілля та розвитку («Порядок денний на 21 сторіччя», м. Ріо-де-Жанейро, 1992 р.);

беручи до уваги Програму подальшої реалізації Декларації щодо довкілля та розвитку («Порядок денний на 21 сторіччя», м. Ріо-де-Жанейро, 1992 р.), План дій Світового саміту з проблем сталого розвитку, а також визнаючи зусилля й досягнення Комісії зі сталого розвитку (КСР) у співробітництві із

Всесвітньою туристичною організацією (ВТО), спрямовані на сприяння сталому розвитку туризму;

зважаючи на те, що унікальне біологічне та культурне різноманіття та спільну спадщину Карпат становить важливу складову розвитку сталого туризму;

визнаючи зростаючу важливість туризму для соціального й економічного розвитку на місцевому, національному та регіональному рівнях, а також те, що розвиток сталого туризму в Карпатах може становити сприятливу можливість для економічного розвитку менш розвинених територій, а також диверсифікації місцевої економіки, та надавати значний потенціал для реалізації вигод в рамках збереження біологічного різноманіття та ефективного використання його компонентів;

визнаючи, що Карпати є життєво важливим середовищем для місцевого населення, а також враховуючи внесок місцевого населення в сталий соціальний, культурний та економічний розвиток і в збереження традиційних знань у Карпатах;

будучи переконаними, що зусилля, спрямовані на захист, збереження та стале використання природних і культурних ресурсів Карпат, не можуть бути досягнуті лише однією країною, а потребують міжрегіонального співробітництва, і вирішивши співробітничати з питань розвитку сталого туризму в Карпатах з метою забезпечення розвитку туризму в Карпатах відповідно до особливостей навколишнього середовища й поєднання використання соціально-економічних вигод зі збереженням біологічного та культурного різноманіття,

домовилися про таке:

Г Л А В А І ЦІЛІ, ГЕОГРАФІЧНА СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ

Стаття 1 Загальні цілі та принципи

1. Відповідно до статті 9 Карпатської конвенції, основною метою Протоколу про сталий туризм (далі – Протокол) є зміцнення співробітництва Сторін і сприяння йому для розвитку сталого туризму в Карпатах на благо сучасного й майбутнього поколінь з метою отримання найбільших вигод від туризму для покращення біорізноманіття, екосистем, економічного та соціального розвитку, а також вигод від біорізноманіття для розвитку туризму, при цьому зменшуючи негативний вплив туризму на екологію, довкілля та соціально-економічний стан.

2. З метою досягнення зазначених вище цілей Сторони:

а) погоджують та координують свої зусилля з просування сталого туризму в Карпатах, надаючи місцевому населенню вигод, які ґрунтуються на винятковій природній, ландшафтній та культурній спадщині Карпат, та зміцнюють співробітництво із цією метою.

б) провадять політику, спрямовану на розвиток транскордонного співробітництва, для сприяння розвитку сталого туризму, зокрема складення скоординованих або спільних планів з управління транскордонними або прикордонними охоронюваними територіями та іншими цікавими для туристів місцями.

3. Сторони, отже, співробітничать з таких питань:

а) просування Карпатського регіону як центру сталого туризму;

б) розробка, просування та маркетинг карпатських регіональних туристичних послуг, продуктів та пропозицій у сфері сталого туризму;

с) забезпечення спільних високоякісних стандартів розвитку сталого туризму в Карпатах;

д) підвищення внеску туризму в сталий розвиток місцевої економіки в Карпатах;

е) управління туристичними потоками й туристичними центрами в Карпатах з метою позитивного впливу на довкілля та сприяння сталому місцевому економічному розвитку менш розвинених територій;

ф) підвищення внеску туризму в збереження і стале використання біологічного й ландшафтного різноманіття Карпат відповідно до цілей Європейської ландшафтової конвенції;

г) підвищення внеску туризму в сталий розвиток сільського господарства в Карпатах;

h) підвищення внеску туризму в стале управління лісовим господарством в Карпатах;

і) планування сталого розвитку туристичної інфраструктури і транспорту в Карпатах;

ж) підвищення внеску туризму в збереження й просування культурної спадщини й традиційних знань місцевого населення в Карпатах;

к) підвищення внеску туризму в громадську освіченість й обізнаність з питань сталого розвитку;

л) сприяння транскордонному співробітництву з питань розвитку сталого туризму в Карпатах;

т) управління впливом розвитку туризму на біологічне й ландшафтне різноманіття Карпат;

п) управління впливом розвитку туризму на довкілля в Карпатах;

о) управління соціально-економічним і культурним впливом туризму в Карпатах;

р) моніторинг ефективності політик і стратегій для розвитку сталого туризму в Карпатах.

Стаття 2

Географічна сфера застосування

1. Цей Протокол застосовується до Карпатського регіону (далі – Карпати), як це визначено на Конференції Сторін.

2. Кожна Сторона може поширити застосування цього Протоколу на додаткові частини своєї національної території, зробивши заяву Депозитарієві.

Стаття 3

Визначення

Для цілей цього Протоколу:

а) «Протокол про біорізноманіття» означає Протокол про збереження і стаке використання біологічного та ландшафтного різноманіття до Карпатської конвенції, підписаний в м. Бухарест 19 червня 2008 р.;

б) «біологічне різноманіття» означає різноманітність серед живих організмів, що включає різноманіття в межах видів, між видами та екосистемами;

в) «прикордонна територія» означає територію під юрисдикцією відповідної Сторони, близьку до державного кордону з іншою Стороною, де діяльність з одного боку державного кордону, залежно від характеру відповідної діяльності, може мати прямий або непрямий, негативний або позитивний вплив на довкілля з іншого боку державного кордону;

г) «збереження» означає низку заходів, що необхідні для підтримки природних середовищ існування й популяцій видів дикої фауни та флори у сприятливому для збереження статусі;

д) «Конференція Сторін» означає Конференцію Сторін Карпатської конвенції;

е) «Карпатська Конвенція» означає Рамкову конвенцію про охорону та сталий розвиток Карпат, підписану в м. Київ 22 травня 2003 р.;

ж) «види, що знаходяться під загрозою» означає види, які знаходяться під загрозою зникнення взагалі або в значному співвідношенні до їхнього ряду;

з) «інвазивні чужорідні види» означає немісцеві види, інтродуковані навмисно або ненавмисно за межами їхніх природних середовищ існування, де вони осіли, розмножуються й поширюються в способи, що завдають шкоди середовищу, до якого їх було ввезено;

и) «ландшафт» означає територію, як її розуміють люди, характер якої є результатом дії та взаємодії природних та (або) людських факторів;

й) «ландшафтне різноманіття» означає різноманітність ландшафтів;

к) «місцеві види» означає корінні види у відповідному регіоні або екосистемі;

л) «природне середовище існування» означає територію суходолу або акваторію, які вирізняються своїми географічними, абіотичними та біотичними факторами, де організм або популяція виникли природно;

м) «спостерігач» означає спостерігача, визначеного пунктом 5 статті 14 Карпатської конвенції;

п) «Сторона» означає Сторону цього Протоколу;

о) «залучена громадськість» означає громадськість, яка підпадає, може підпасти під вплив чи має заінтересованість в розвитку туризму та відповідному прийнятті рішень; цей термін включає корінні народи та місцеве населення; для визначення цього терміну неурядові організації, які сприяють будь-якому аспекту сталого розвитку та відповідають будь-яким вимогам чинного національного законодавства, вважаються такими, що мають заінтересованість;

р) «природоохоронна територія» означає географічно визначену територію, що призначена й організована для досягнення специфічних цілей збереження;

q) «відтворення» означає повернення екосистеми або середовища існування до їхньої первісної структури, природного складу видів і природних функцій;

г) «допоміжний орган» означає допоміжний орган, заснований згідно з підпунктом «е» пункту 2 статті 14 Конвенції, який може включати тематичні робочі групи або комітети;

с) «сталий розвиток» означає розвиток, який задовольняє потреби та устремління сучасного покоління, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби та устремління;

т) «сталий туризм» означає туризм, який передбачає стале використання природних ресурсів, перешкоджає загрозам для біологічного та ландшафтного різноманіття, від якого він внутрішньо залежить, і мінімізує негативний вплив на довкілля, екологію, культуру та соціум; забезпечує освітні можливості, підвищуючи рівень знань та повагу до природних екосистем і біологічних ресурсів; враховує соціально-культурну автентичність місцевого населення, зберігаючи їх сформовану існуючу культурну спадщину і традиційні цінності; робить внесок в міжкультурне взаєморозуміння та сприяння толерантності; робить внесок в забезпечення життєздатної, довгострокової економічної діяльності, надаючи соціально-економічні вигоди, що розподіляються справедливо, усім заінтересованим сторонам, зокрема стабільну зайнятість та можливість отримання прибутку й соціальні послуги місцевим громадам, а також сприяє подоланню бідності;

у) «стале використання» означає використання компонентів біорізноманіття таким чином і такими темпами, які не призводять у довгостроковій перспективі до вичерпання біологічного різноманіття, тим

самим зберігаючи його потенціал задовольняти потреби й устремління теперішнього і майбутніх поколінь;

v) «транскордонна природоохоронна територія» означає територію, яка складається з двох чи більше природоохоронних територій, розташованих у межах територій двох чи більше Сторін, що є сусідніми за державним кордоном, кожна з яких залишається під юрисдикцією відповідної Сторони.

Г Л А В А ІІ ЗАГАЛЬНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Стаття 4

Погодження політик, спрямованих на планування, розвиток сталого туризму в Карпатах та управління ним

1. Кожна Сторона розробляє та впроваджує на своїй національній території політики і стратегії з метою розвитку сталого туризму й управління та моніторингу в Карпатах, враховуючи при цьому політики й стратегії, які розроблені та впроваджуються іншими Сторонами.

2. Сторони враховують та послуговуються прийнятими на міжнародному рівні інструментами та методологіями планування, розвитку туризму та управління ним, особливо на вразливих територіях з нерозвинутою економікою, а також гармонізувати існуючі національні інструменти й методи планування.

3. Сторони обмінюються інформацією між урядовими установами на всіх рівнях та з усіма заінтересованими сторонами стосовно найефективніших практик розвитку сталого туризму та управління, зокрема інформацією щодо планування, стандартів, законодавчої бази та її запровадження, а також досвідом, отриманим у ході реалізації цих принципів.

Стаття 5

Інтеграція цілей сталого туризму в Карпатах до секторальних політик

1. Сторони враховують цілі цього Протоколу у своїй іншій політиці, зокрема, але не обмежуючись, в просторовому плануванні та управлінні земельними ресурсами, збереженні біологічного й ландшафтного різноманіття, управлінні водними та річковими басейнами, сільським та лісовим господарством, транспортом та інфраструктурою, промисловістю й енергетикою.

2. Сторони співробітничать стосовно інтеграції принципів сталого туризму до інших секторальних політик, розроблених на регіональному та

глобальному рівнях, які можуть бути використані для поліпшення або мати вплив на збереження та стале використання біологічного та ландшафтного різноманіття Карпат.

Стаття 6

Участь регіональних та місцевих органів влади та інших заінтересованих сторін

1. Кожна Сторона в рамках існуючої інституційної бази вживає заходів, спрямованих на залучення відповідних установ, регіональних і місцевих органів влади та інших заінтересованих сторін до розробки та впровадження політик й ефективних заходів для розвитку сталого туризму в Карпатах.

2. Кожна Сторона в рамках існуючої інституційної бази вживає заходів, спрямованих на сприяння координації й співробітництву між установами, органами влади та іншими заінтересованими сторонами, про яких йдеться в пункті 1, з метою заохочення розподілу зобов'язань та підвищення взаємодії.

Стаття 7

Міжнародне співробітництво

1. Сторони заохочують активне співробітництво між компетентними установами й організаціями на міжнародному рівні стосовно розвитку сталого туризму в Карпатах.

2. Сторони сприяють співробітництву з питань розвитку сталого туризму в Карпатах між регіональними й місцевими органами влади на міжнародному рівні та шукають шляхи вирішення спільних проблем на найбільш прийнятному рівні.

Г Л А В А ІІІ ОСОБЛИВІ ЗАХОДИ

Стаття 8

Просування Карпатського регіону як центру сталого туризму

1. Кожна Сторона вживає заходів для просування Карпатського регіону як центру сталого туризму, що ґрунтується на унікальній спільній природній, культурній, традиційній та історичній спадщині Карпат.

2. Сторони співробітничать стосовно маркетингу та просування Карпатського регіону як центру сталого туризму, зокрема шляхом заохочення, спільному виконанні та підтримці спільних проектів та ініціатив стосовно

розвитку сталого туризму в Карпатах, які ґрунтуються на зазначених вище цілях та сприяють їм.

Стаття 9

Розробка, реалізація та просування продуктів, послуг та пропозицій у сфері сталого туризму в Карпатському регіоні

1. Сторони вживають заходів на своїй національній території для розробки й просування продуктів, послуг та пропозицій у сфері сталого туризму в Карпатському регіоні, зокрема тих, які ґрунтуються на спільній карпатській природній, культурній, традиційній та історичній спадщині Карпат, і розвивають свій маркетинг як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках.

2. Сторони співробітничать стосовно визначення конкурентоздатних переваг для розвитку сталого туризму в Карпатах в порівнянні з іншими європейськими гірськими регіонами, що могло б забезпечити європейський і глобальний туристичний ринок унікальним торговим пропонуванням продуктів, послуг та пропозицій у сфері сталого туризму в Карпатському регіоні.

3. Сторони співробітничать стосовно розробки спільних послуг, продуктів та пропозицій у сфері сталого туризму в Карпатському регіоні та сприяють співробітництву з відповідними заінтересованими сторонами, що діють в Карпатському регіоні в цій сфері, зокрема з туристичними операторами та іншими членами туристичного сектору.

4. Сторони співробітничать стосовно розробки та впровадження спільних туристичних брендів Карпатського регіону.

5. Сторони співробітничать стосовно розробки та впровадження спільних рекламних стратегій і маркетингових схем для спільних продуктів, послуг та пропозицій у сфері сталого туризму в Карпатському регіоні.

Стаття 10

Забезпечення спільних високоякісних стандартів сталого туризму в Карпатах

1. Кожна Сторона вживає заходів на своїй національній території з метою просування стандартів якості для розвитку сталого туризму в Карпатах.

2. Сторони співробітничать стосовно розробки, просування та впровадження спільних туристичних стандартів якості в Карпатах стосовно розміщення, інфраструктури та обслуговування туристів з урахуванням міжнародних та європейських стандартів.

3. Сторони співробітничать стосовно розробки, просування та впровадження спільної туристичної системи сертифікації стандартів якості в

Карпатах з урахуванням міжнародних та регіональних знаків якості та схем визнання або з прийняттям існуючих схем сертифікації в разі необхідності.

4. Сторони співробітничать стосовно розробки, прийняття та впровадження спільної карпатської політики постійного й систематичного дослідження якості туристичних продуктів та послуг по всьому Карпатському регіону, моніторингу рівня задоволення клієнтів і досвіду, здобутому в туристичних центрах, в тому числі підвищення їх обізнаності з питань сталого розвитку й підвищення рівня знань про природну та культурну спадщину Карпат, а також зміцнення поваги до неї.

5. Сторони заохочують та підтримують обмін досвідом та найкращими практичними прикладами під час запровадження та підтримки стандартів якості туристичних послуг.

6. Сторони заохочують та підтримують розробку і впровадження спільних планів дій з метою досягнення якісних змін у секторі обслуговування у сфері сталого туризму в Карпатах.

Стаття 11

Підвищення внеску туризму в сталий розвиток місцевої економіки в Карпатах

1. Кожна Сторона вживає заходів на своїй національній території для вивчення, просування та підтримки спільних зусиль, спрямованих на розвиток сталого туризму та розвиток місцевої економіки в Карпатах.

2. Сторони співробітничать стосовно розробки, прийняття та реалізації спільної політики в Карпатах для просування, маркування та сертифікації місцевих продуктів та мережі місцевих виробників, зокрема це стосується традиційних видів мистецтва та ремесел, а також місцевих товарів, зокрема сільськогосподарської продукції, виробленої з використанням місцевих порід домашніх тварин та культивованих сортів рослин.

3. Кожна Сторона на своїй національній території вживає заходів, спрямованих на підтримку та просування ініціатив і проектів стосовно розвитку сталого туризму в Карпатах, які сприяють розвитку місцевої економіки й ґрунтуються на місцевому потенціалі шляхом підвищення використання місцевих продуктів та умінь, а також надання можливостей для працевлаштування місцевої робочої сили. Пріоритет має надаватись ініціативам та проектам, які:

а) сприяють забезпеченню довготермінової сталої діяльності туристичної сфери;

б) посилюють існуюче унікальне торгове пропонування певного туристичного центру;

с) просувають інновації та диверсифікацію в туризмі та приносять додаткову вартість існуючим місцевим туристичним пропозиціям певного

туристичного центру, а також шляхом створення нових місцевих і регіональних туристичних продуктів;

d) сприяють диверсифікації туристичних пропозицій для зменшення негативного впливу від сезонного характеру туризму через створення достатнього попиту на туристичні послуги й забезпечення місцевого працевлаштування також у несезонний період;

e) сприяють диверсифікації місцевої економічної діяльності, яка не пов'язана з туризмом, для зменшення залежності місцевої економіки від туризму в разі необхідності;

f) збагачують та доповнюють існуючі туристичні пропозиції певного туристичного центру, а не конкурують з уже існуючими видами бізнесу;

4. Кожна Сторона вживає заходів для просування та підтримки розвитку сталого туризму на менш вразливих і менш розвинених територіях з метою сприяння сталому економічному розвитку менш розвиненого місцевого населення, зменшення негативного впливу міграційних процесів і тенденції до депопуляції сільського населення, сприяння подоланню бідності й передбачення рівнішого розподілу переваг і надходжень від туристичного сектору обслуговування всіма адміністративними одиницями Карпатського регіону.

5. Кожна Сторона на своїй національній території вживає заходів для підвищення потенціалу місцевого населення стосовно підготовки пропозицій до проектів сталого розвитку туристичної сфери та їхньої здатності залучати кошти для їх впровадження.

Стаття 12

Управління туристичними потоками в Карпатах з метою створення переваг для довкілля та сталого економічного місцевого розвитку

1. Сторони відповідно до статті 12 Карпатської конвенції співробітничать стосовно розвитку, прийняття й реалізації спільної карпатської політики постійно діючого та системного моніторингу туристичних потоків в Карпатському регіоні.

2. Для зменшення негативного впливу від туризму на вразливі гірські екосистеми Карпат і забезпечення більш рівномірного розподілу туристичних потоків в Карпатському регіоні кожна Сторона на своїй національній території вживає заходів, спрямованих на розосередження, переспрямування та направлення частини туристичних потоків з основних діючих туристичних центрів та екологічно вразливих територій, таких як території, що знаходяться під охороною, на менш екологічно вразливі, менш розвинені та менш вивчені з туристичного погляду, але потенційно спроможні до прийняття та розміщення частини туристичних потоків центри.

Стаття 13

Підвищення внеску туризму в збереження та стале використання біологічного й ландшафтного різноманіття Карпат

1. Кожна Сторона на своїй національній території вживає заходів для вивчення можливості спрямування частини надходжень від туризму на збереження та стале використання біологічного й ландшафтного різноманіття в Карпатах, зокрема на створення, підтримку природоохоронних територій та управління ними.

2. Сторони співробітничать стосовно обміну інформацією та поширення прикладів добросовісної практики щодо внеску розвитку сталого туризму в збереження та стале використання біологічного та ландшафтного різноманіття в Карпатах, а також отримання вигод від розвитку сталого туризму для збереження та сталого використання біологічного та ландшафтного різноманіття в Карпатах.

Стаття 14

Підвищення внеску туризму в сталий розвиток сільського господарства в Карпатах

1. Кожна Сторона на своїй національній території вживає заходів для вивчення, просування та підтримки спільної діяльності у сфері розвитку сталого туризму та сталого сільського господарства в Карпатах, а також сприятиме співробітництву стосовно цих питань між відповідними органами влади, установами та відповідними заінтересованими сторонами, зокрема туристичними операторами й іншими членами туристичного сектору.

2. Кожна Сторона відповідно до статті 7 та статті 11 Карпатської конвенції на своїй національній території вживає заходів для підтримки та просування ініціатив і проєктів, спрямованих на розвиток сталого туризму в Карпатах, що створюють обґрунтовані економічні стимули для здійснення управління сільськогосподарськими землями, які традиційно культивуються в Карпатах, із застосуванням сталих технологій і для виробництва, маркування та сертифікації місцевих товарів, на основі використання місцевої сільськогосподарської продукції, місцевих порід домашніх тварин та культивованих сортів рослин.

3. Сторони співробітничать стосовно обміну інформацією та просування прикладів добросовісної практики щодо внеску розвитку сталого туризму в збереження та стале використання біологічного та ландшафтного різноманіття в Карпатах, а також отримання вигод від розвитку сталого туризму для

збереження та сталого використання біологічного та ландшафтного різноманіття в Карпатах.

Стаття 15

Підвищення внеску туризму в стале управління лісовим господарством в Карпатах

1. Кожна Сторона на своїй національній території, зважаючи на багатофункціональність лісів, вживає заходів для вивчення, просування та підтримки спільної діяльності у сфері розвитку сталого туризму та сталого управління лісовим господарством в Карпатах, а також сприяють співробітництву в цьому контексті між відповідними органами влади, установами, лісовими адміністраціями та відповідними заінтересованими сторонами, зокрема туристичними операторами й іншими членами туристичного сектору.

2. Сторони співробітничать стосовно обміну інформацією та просування прикладів добросовісної практики щодо внеску розвитку сталого туризму в стале управління лісовим господарством в Карпатах, а також отримання вигод від розвитку сталого туризму для сталого управління лісовим господарством в Карпатах.

Стаття 16

Планування сталого розвитку туристичного транспорту й інфраструктури в Карпатах

1. Кожна Сторона відповідно до пункту 1 статті 8 Карпатської конвенції, а також статті 5, статті 8, статті 9 та статті 12 Протоколу про біорізноманіття впроваджує політику сталого планування туристичного транспорту в Карпатах з урахуванням специфічних особливостей гірського середовища.

2. Сторони відповідно до пункту 2 статті 8 Карпатської конвенції співробітничать стосовно розвитку сталих транспортних схем на своїх прикордонних територіях в Карпатах для надання переваг мобільності та доступу місцевим мешканцям і туристам, сприяють сталому розвитку туризму на прикордонних територіях та посилюють взаємодію і співробітництво серед місцевого населення, яке проживає на цих прикордонних територіях.

3. Сторони відповідно до пункту 3 статті 8 Карпатської конвенції співробітничать стосовно розвитку моделей екологічно чистого туристичного транспорту на екологічно вразливих територіях Карпат.

4. Кожна Сторона вживає заходів на своїй національній території для просування й підтримки проектів розвитку сталої транспортної мережі для покращення доступу до туристичних центрів і курортів в Карпатах громадським транспортом та заохочує туристів до використання цих послуг.

5. Кожна Сторона на своїй національній території вживає заходів для зменшення залежності від моторизованих транспортних засобів на території туристичних центрів і курортів в Карпатах та поблизу них.

6. Кожна Сторона вживає заходів на своїй національній території для просування відродження та модернізації існуючих об'єктів туристичної, рекреаційної та спортивної інфраструктури на противагу побудові нових об'єктів в Карпатах.

7. Сторони співробітничать стосовно обміну інформацією та поширення добросовісної практики стосовно сталого розвитку туристичного транспорту й інфраструктури в Карпатах.

Стаття 17

Підвищення внеску туризму в збереження та просування культурної спадщини та традиційних знань місцевого населення в Карпатах

1. Сторони відповідно до статті 11 Карпатської конвенції співробітничать стосовно розробки, прийняття та реалізації спільних принципів розвитку сталого туризму в Карпатах, сприяючи збереженню та просуванню культурної спадщини та традиційних знань місцевого населення, підвищуючи цінність їх соціально-культурної автентичності в Карпатах і поважаючи її, а також зберігаючи їх сформовану існуючу культурну спадщину та традиційні цінності.

2. Кожна Сторона вживає заходів, спрямованих на просування та підтримку діяльності з розвитку сталого туризму для сприяння збереженню та просуванню культурної спадщини та традиційних знань місцевого населення в Карпатах, зокрема ініціатив і проектів з підтримки розвитку сталого туризму в Карпатах, які створюють обґрунтовані економічні стимули для збереження об'єктів традиційної архітектури, місцевих порід домашніх тварин та культивованих сортів рослин, а також відновлення традиційних способів використання земель і технологій, виготовлення та маркетингу місцевих товарів, предметів мистецтва та ремесла.

3. Кожна Сторона вживає заходів на своїй національній території для заохочення спрямування частини надходжень від туристичної сфери на підтримку збереження й просування культурної спадщини та традиційних знань місцевого населення в Карпатах, зокрема на збереження та відродження об'єктів традиційної архітектури, традиційних ремесел, схем використання земель, місцевих порід домашніх тварин та культивованих сортів рослин.

Стаття 18

Підвищення внеску туризму в громадську освіту та підвищення обізнаності з питань сталого розвитку

1. Кожна Сторона вживає заходів для заохочення та підтримки ініціатив і проєктів, спрямованих на підвищення обізнаності з питань сталого розвитку, пов'язаних з розвитком сталого туризму в Карпатах.

2. Сторони співробітничать стосовно розвитку спільних програм екологічної освіти, тлумачення природної та культурної спадщини та інших програм з підвищення обізнаності в Карпатському регіоні, пов'язаних з розвитком сталого туризму в Карпатах, з метою:

а) підвищення обізнаності місцевого населення, туристичних операторів та провайдерів туристичних послуг, туристів та громадськості з питань сталого розвитку в Карпатах;

б) підвищення знань про природні екосистеми й біологічні ресурси в Карпатах та поваги до них;

с) підняття питання збереження біологічного та ландшафтного різноманіття на національному та місцевому рівнях;

д) підвищення знань про культурну спадщину та традиційні знання місцевого населення в Карпатах та поваги до них,

е) просування практик розвитку сталого туризму та належну поведінку туристів для мінімізації можливого негативного впливу, зокрема шляхом розробки спільного «Карпатського кодексу добросовісної практики у сфері сталого туризму»;

ф) поширення позитивних результатів розвитку сталого туризму в Карпатах.

Стаття 19

Обмін інформацією та досвідом, зміцнення потенціалу для розвитку сталого туризму в Карпатах та управління ним

1. Сторони співробітничать стосовно обміну інформацією та досвідом, а також поширення прикладів добросовісної практики щодо розвитку сталого туризму в Карпатах та управління ним.

2. Сторони сприяють міжнародному співробітництву наукових установ з питань розвитку та управління сталим туризмом в Карпатах, зокрема гармонізації моніторингових систем, забезпечення та гармонізації баз даних, впровадження спільних дослідних програм та проєктів в Карпатах.

3. Сторони забезпечують включення національних результатів досліджень та моніторингу, які сприяють досягненню цілей цього Протоколу, в спільну постійно діючу систему спостереження та інформування, а також забезпечують доступ громадськості до них в рамках існуючої інституційної бази.

4. Сторони сприяють передачі та застосуванню екологічно виважених, соціально прийнятних та відповідних технологій і ноу-хау для планування, розвитку сталого туризму в Карпатах та управління ним.

5. Сторони співробітничать стосовно розробки спільних освітніх та навчальних схем у сферах, пов'язаних з розвитком сталого туризму в Карпатах та управління ним, та заохочують і підтримуватимуть розвиток експертної мережі для обміну відповідним досвідом, навичками та інформацією.

6. Сторони співробітничать стосовно розвитку та підсилення людських ресурсів та інституційних можливостей, які вважаються такими, що сприяють досягненню цілей цього Протоколу.

Стаття 20

Сприяння транскордонному співробітництву стосовно розвитку сталого туризму в Карпатах

1. Сторони відповідно до пункту 2 статті 9 Карпатської конвенції проводять політику, спрямовану на сприяння транскордонному співробітництву, з метою забезпечення можливостей для розвитку сталого туризму на прикордонних територіях Карпат.

2. Кожна Сторона розробляє та впроваджує плани управління для посилення розвитку сталого туризму на прикордонних територіях Карпат.

3. Сторони відповідно до пункту 2 статті 9 Карпатської конвенції вживають заходів для координації планування управління, пов'язаного з розвитком сталого туризму, або розробляють спільні плани управління для своїх прикордонних територій в Карпатах разом із сусідньою Стороною або Сторонами, зокрема для транскордонних або прикордонних територій, що знаходяться під охороною, та інших місць, що становлять інтерес для туристів.

Стаття 21

Управління впливом від розвитку туризму на біологічне та ландшафтне різноманіття Карпат

1. Сторони застосовують принципи застереження та запобігання, оцінюючи та беручи до уваги можливий прямий та опосередкований, короткий довготривалий вплив, зокрема сукупний вплив проектів розвитку туристичної, рекреаційної та спортивної інфраструктури, а також туристичної, рекреаційної та спортивної діяльності, що можуть мати негативний вплив на біологічне та ландшафтне різноманіття Карпат. У цьому сенсі Сторони діють з відповідною оцінкою можливого негативного впливу проектів, планів та діяльності, пов'язаних з розвитком туризму в Карпатах, зокрема транскордонного впливу.

2. Сторони відповідно до статті 12 Карпатської конвенції співробітничать стосовно розробки, прийняття та реалізації спільної

карпатської політики постійного та системного моніторингу впливу на біологічне й ландшафтне різноманіття Карпат як від наявного, так і від запланованого розвитку туризму, яка повинна бути застосована на регіональному, національному та місцевому рівнях, зокрема, що стосується:

а) збереження, підтримки, відновлення та сталого використання природних та напівприродних середовищ існування в Карпатах, що знаходяться під загрозою та включені до Карпатського червоного списку середовищ існування, відповідно до пункту 1 статті 8 Протоколу про біорізноманіття;

б) інтеграції, послідовності, взаємозв'язку та підтримки територій, що знаходяться під охороною, й інших місць, які є важливими для біологічного та ландшафтного різноманіття в Карпатах і для зв'язності екологічної мережі відповідно до статті 9 Протоколу про біорізноманіття;

с) збереження видів фауни та флори в Карпатському регіоні, що знаходяться під загрозою та включені до Карпатського червоного списку видів, відповідно до пункту 1 статті 12 Протоколу про біорізноманіття;

д) запобігання інтродукції або вивільненню інвазивних чужорідних видів та (або) генетично модифікованих організмів, які можуть мати негативний екологічний вплив на біологічне різноманіття, екосистеми, середовища існування або види в Карпатах, відповідно до пункту 1 статті 13 Протоколу про біорізноманіття.

3. Кожна Сторона встановлює умови та критерії, зокрема відповідні відновлювальні й компенсаційні заходи, в рамках яких можуть бути дозволені політики, проекти та діяльність, пов'язані з розвитком туризму з урахуванням можливого негативного впливу на біологічне та ландшафтне різноманіття в Карпатах.

4. Кожна Сторона вживає заходів на своїй національній території для запобігання, зменшення та, в разі необхідності, компенсування можливого негативного впливу від туризму на біологічне та ландшафтне різноманіття в Карпатах.

Стаття 22

Управління впливом від розвитку туризму на довкілля в Карпатах

1. Сторони застосовують принципи застереження та запобігання, оцінюючи та беручи до уваги можливий прямий та опосередкований, коротко- й довготривалий вплив, зокрема сукупний вплив проектів розвитку туристичної, рекреаційної та спортивної інфраструктури, а також туристичної, рекреаційної та спортивної діяльності, що можуть мати негативний вплив на довкілля Карпат. У цьому сенсі Сторони діють з відповідною оцінкою можливого негативного впливу проектів, планів та діяльності, пов'язаних з розвитком туризму в Карпатах, зокрема транскордонного впливу.

2. Сторони відповідно до статті 12 Карпатської конвенції співробітничать стосовно розвитку, прийняття та реалізації спільної карпатської політики постійного та системного моніторингу впливу на довкілля як від наявного, так і від запланованого нового розвитку туризму в Карпатах, яка може бути застосована на регіональному, національному та місцевому рівнях; зокрема стосовно використання природних ресурсів, таких як земля, ґрунти, вода, ліси, джерела енергії, а також каналізаційних систем, контролю над відходами та забрудненням повітря.

3. Кожна Сторона встановлює умови та критерії, зокрема відповідні відновлювальні й компенсаційні заходи, в рамках яких можуть бути дозволені політики, проекти та діяльність, пов'язані з розвитком туризму з урахуванням можливого негативного впливу на довкілля в Карпатах.

4. Кожна Сторона вживає заходів на своїй національній території з метою запобігання, зменшення та, в разі необхідності, компенсування можливого негативного впливу від туризму на довкілля в Карпатах.

Стаття 23

Управління впливом від розвитку туризму на соціально-економічний та культурний розвиток Карпат

1. Сторони застосовують принципи застереження та запобігання, оцінюючи та беручи до уваги можливий прямий та опосередкований, коротко- й довготривалий вплив, зокрема сукупний вплив проектів розвитку туристичної, рекреаційної та спортивної інфраструктури, а також туристичної, рекреаційної та спортивної діяльності, що можуть мати негативний вплив на соціально-економічний та культурний розвиток Карпат. У цьому сенсі Сторони діють з відповідною оцінкою можливого негативного впливу проектів, планів та діяльності, пов'язаних з розвитком туризму в Карпатах, зокрема транскордонного впливу.

2. Сторони відповідно до статті 12 Карпатської конвенції співробітничать стосовно розвитку, прийняття та реалізації спільної карпатської політики постійного та системного моніторингу й оцінки соціально-економічного та культурного впливу від туризму в Карпатах, яка може бути застосована на регіональному, національному та місцевому рівнях.

3. Кожна Сторона вживає заходів на своїй національній території для запобігання, зменшення та, в разі необхідності, компенсування можливого негативного впливу від туризму на соціально-економічний та культурний розвиток Карпат.

Стаття 24

Моніторинг ефективності політик і стратегій для розвитку сталого туризму в Карпатах

1. Кожна Сторона проводить моніторинг ефективності політик і стратегій, спрямованих на розвиток сталого туризму в Карпатах, що впроваджуються на національному, регіональному та місцевому рівнях.

2. Сторони відповідно до статті 12 Карпатської конвенції співробітничать стосовно розвитку, прийняття та реалізації спільної карпатської політики постійного та системного моніторингу впливу від політик і стратегій, спрямованих на розвиток сталого туризму в Карпатах, для застосування на регіональному, національному та місцевому рівнях через визначення та застосування спільно погоджених індикаторів, приділяючи особливу увагу оцінці та вимірюванню:

a) внеску політик і стратегій стосовно розвитку сталого туризму в Карпатах у збереження та стале використання біологічного та ландшафтного різноманіття Карпат, відповідно до статті 4 Карпатської конвенції та Протоколу про біорізноманіття;

b) внеску політик і стратегій розвитку сталого туризму в Карпатах у захист і стале використання водних ресурсів в Карпатах, відповідно до статті 6 Карпатської конвенції;

c) внеску політик і стратегій розвитку сталого туризму в Карпатах у стале сільське господарство, зокрема в управління сільськогосподарськими землями, що традиційно культивуються в Карпатах, з використанням сталих технологій відповідно до статті 7 Карпатської конвенції;

d) внеску політик і стратегій розвитку сталого туризму в Карпатах у стале управління лісовим господарством в Карпатах, відповідно до статті 7 Карпатської конвенції;

e) внеску політик і стратегій розвитку сталого туризму в Карпатах у розвиток сталої транспортної системи та інфраструктури, відповідно до статті 8 Карпатської конвенції;

f) внеску політик і стратегій розвитку сталого туризму в Карпатах у збереження та просування культурної спадщини й традиційних знань місцевого населення в Карпатах, відповідно до статті 11 Карпатської конвенції;

g) ефективності політик і стратегій розвитку сталого туризму в Карпатах під час вдосконалення управління екологічними впливами в Карпатах;

h) ефективності політик і стратегій розвитку сталого туризму в Карпатах під час вдосконалення управління соціальними та культурними впливами в Карпатах;

i) ефективності політик і стратегій на розвиток стандартів якості у туристичному секторі в Карпатах;

j) ефективності політик і стратегій розвитку сталого туризму в Карпатах для накопичення прибутку та забезпечення зайнятості населення завдяки розвитку туристичної сфери в Карпатах в короткостроковій та довгостроковій перспективі;

к) частки надходжень від туристичної сфери, що залишається в місцевого населення, та загального внеску від туризму в сталий розвиток місцевої економіки та добробут місцевого населення в Карпатах.

Стаття 25 **Спільні програми та проекти**

Кожна Сторона відповідно до своїх потреб та можливостей бере участь у спільних програмах та проектах стосовно різних видів діяльності, зазначених у пунктах 2 й 3 статті 1, що спільно здійснюються Сторонами в Карпатах.

Г Л А В А І V **ВПРОВАДЖЕННЯ, МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНКА**

Стаття 26 **Керівні принципи КБР** **стосовно біорізноманіття та розвитку туризму**

1. Для планування, розвитку туристичної діяльності в Карпатах та управління нею належним чином з огляду на екологічні, економічні та соціальні аспекти Сторони сприяють інтеграції Керівних принципів КБР стосовно біорізноманіття та розвитку туризму в розробці та перегляді своїх стратегій і планів розвитку туризму в Карпатах та інших пов'язаних галузевих стратегій на відповідному рівні і в ході консультацій із заінтересованими сторонами, зокрема туристичними операторами та всіма іншими членами туристичного сектору.

2. Сторони розглядають можливість створення моніторингової та звітної систем, які ґрунтуватимуться на індикаторах, визначених в Керівних принципах КБР стосовно біорізноманіття та розвитку туризму й у Наборі індикаторів Всесвітньої туристичної організації, для оцінки можливості застосування та визначення статусу впровадження цих Керівних принципів у Карпатському регіоні.

3. Сторони Карпатської конвенції прагнуть до об'єднання зусиль під час впровадження інших двосторонніх та багатосторонніх угод згідно з Керівними принципами КБР стосовно біорізноманіття та розвитку туризму й під час впровадження цього Протоколу в Карпатах, серед іншого, Орхуської конвенції, Рамсарської конвенції, Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин, Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини, Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату, Європейської ландшафтної конвенції та інших.

Стаття 27

Впровадження

1. Кожна Сторона вживає відповідних правових та адміністративних заходів для забезпечення впровадження положень цього Протоколу та здійснює моніторинг ефективності цих заходів.
2. Кожна Сторона вивчає можливості для фінансової підтримки впровадження положень цього Протоколу.
3. Конференція Сторін розробляє та приймає Стратегію розвитку сталого туризму в Карпатах, яка супроводжуватиме впровадження цього Протоколу.

Стаття 28

Освіта, інформування та громадська обізнаність

1. Сторони сприяють розвитку освіти, інформуванню та підвищенню громадської обізнаності стосовно цілей, заходів та впровадження цього Протоколу.
2. Сторони забезпечують доступ громадськості до інформації, пов'язаної з впровадженням цього Протоколу.

Стаття 29

Наради Сторін

1. Конференція Сторін Карпатської конвенції виступає як нарада Сторін цього Протоколу.
2. Сторони Карпатської конвенції, які не є Сторонами цього Протоколу, можуть брати участь як спостерігачі в Конференції Сторін, яка виступає як нарада Сторін цього Протоколу. Коли Конференція Сторін виступає як нарада Сторін цього Протоколу, рішення в рамках цього Протоколу приймається лише тими, хто є його Сторонами.
3. Коли Конференція Сторін виступає як нарада Сторін цього Протоколу, будь-який член бюро Конференції Сторін, що представляє Сторону Конвенції, але водночас не є Стороною цього Протоколу, замінюється членом, який обирається Сторонами Протоколу з-поміж Сторін цього Протоколу.
4. Правила процедури Конференції Сторін застосовуються *mutatis mutandis* до наради Сторін, якщо інше не прийняте консенсусом Конференції Сторін, яка виступає як нарада Сторін цього Протоколу.
5. Перше засідання Конференції Сторін, яка виступає як нарада Сторін цього Протоколу, скликається Секретаріатом разом з першим засіданням Конференції Сторін, проведення якого заплановано після дати набрання чинності цим Протоколом. Подальші чергові засідання Конференції Сторін, яка виступає як нарада Сторін цього Протоколу, проводяться разом з черговими

засіданнями Конференції Сторін, якщо Конференція Сторін, яка виступає як нарада Сторін цього Протоколу, не прийме іншого рішення.

6. Конференція Сторін, яка виступає як нарада Сторін цього Протоколу, у межах свого мандату приймає рішення, необхідні для сприяння його ефективному виконанню. Вона виконує функції, покладені на неї відповідно до цього Протоколу, та:

- a) робить рекомендації з будь-яких питань, необхідних для виконання цього Протоколу;
- b) створює такі допоміжні органи, які вважаються необхідними для виконання цього Протоколу;
- c) розглядає та приймає, в разі необхідності, зміни та доповнення до цього Протоколу, які вважаються необхідними для впровадження цього Протоколу, а також
- d) виконує такі інші функції, які можуть бути необхідними для виконання цього Протоколу.

Стаття 30

Секретаріат

1. Секретаріат, заснований статтею 15 Карпатської конвенції, слугує як Секретаріат цього Протоколу.

2. Пункт 2 статті 15 Карпатської конвенції стосовно функцій Секретаріату Конвенції застосовується *mutatis mutandis* до цього Протоколу.

Стаття 31

Допоміжні органи

1. Будь-який допоміжний орган, заснований Карпатською Конвенцією або в її рамках, відповідно до рішення Конференції Сторін, яка виступає як нарада Сторін цього Протоколу, слугує Протоколу, у такому разі нарада Сторін визначає функції, які повинен виконувати цей орган.

2. Сторони Карпатської конвенції, які не є Сторонами цього Протоколу, можуть брати участь як спостерігачі в засіданнях будь-яких таких допоміжних органів. Коли допоміжний орган Карпатської конвенції виступає як допоміжний орган цього Протоколу, рішення в рамках Протоколу приймаються лише Сторонами Протоколу.

3. Коли допоміжний орган Карпатської конвенції виконує свої функції щодо питань, що стосуються цього Протоколу, будь-який член бюро такого допоміжного органу, що представляє Сторону Карпатської конвенції, яка в цей час, однак, не є Стороною Протоколу, замінюється членом, що обирається Сторонами Протоколу з-поміж Сторін Протоколу.

4. Правила процедури для Конференції Сторін Карпатської конвенції застосовуються *mutatis mutandis* до участі спостерігачів в роботі допоміжних органів, що слугують цьому Протоколу.

Стаття 32

Моніторинг виконання зобов'язань

1. Сторони регулярно звітують Конференції Сторін про заходи, пов'язані з цим Протоколом, та результати цих ужитих заходів. Конференція Сторін встановлює строки та формат, згідно з якими звіти повинні подаватися до розгляду.

2. Спостерігачі можуть надавати будь-яку інформацію або звіт про впровадження та дотримання положень цього Протоколу Конференції Сторін та (або) Виконавчому Комітетові Карпатської конвенції (далі – Виконавчий Комітет).

3. Виконавчий Комітет збирає, оцінює та аналізує інформацію про впровадження цього Протоколу і здійснює моніторинг дотримання положень цього Протоколу Сторонами.

4. Виконавчий Комітет дає Конференції Сторін рекомендації стосовно впровадження та необхідних заходів відповідно до цього Протоколу.

5. Конференція Сторін приймає або рекомендує необхідні заходи.

Стаття 33

Оцінка ефективності положень

1. Сторони регулярно перевіряють й оцінюють ефективність положень цього Протоколу.

2. Конференція Сторін, яка виступає як нарада Сторін цього Протоколу, може розглядати прийняття відповідних зміни та доповнень до цього Протоколу, якщо це буде необхідно для досягнення його цілей.

3. Сторони сприяють залученню регіональних і місцевих органів влади та інших заінтересованих сторін до процесів, викладених у пункті 1.

Г Л А В А V

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 34

Зв'язки між Карпатською Конвенцією та Протоколом

Цей Протокол є Протоколом до Карпатської конвенції відповідно до пункту 3 статті 2 та інших відповідних статей Карпатської конвенції.

Стаття 35

Набрання чинності, внесення змін та доповнень до Протоколу, виходу з нього та вирішення спорів

1. Положення статей 19, 20, пунктів 2–4 статті 21 та статті 22 Карпатської конвенції стосовно набрання чинності, внесення змін і доповнень до цього Протоколу та виходу з нього й стосовно вирішення спорів застосовуються *mutatis mutandis* до цього Протоколу.

2. Лише Сторона Карпатської конвенції може стати Стороною цього Протоколу.

Стаття 36

Застереження

Жодні застереження до цього Протоколу не допускаються.

Стаття 37

Депозитарій

Депозитарієм цього Протоколу є Уряд України.

Стаття 38

Повідомлення

Стосовно цього Протоколу Депозитарій повідомляє кожній Договірній Стороні про:

- а) будь-які підписи;
- б) передачу будь-якої ратифікаційної грамоти, документа про прийняття або затвердження;
- в) будь-яку дату набрання чинності;
- г) будь-яку заяву, зроблену Договірною Стороною або підписантом;
- д) будь-яку денонсацію, про яку повідомлено Договірною Стороною, зокрема дату набрання нею чинності.

Стаття 39

Підписання

Цей Протокол відкритий для підписання в Депозитарія з 27 травня 2011 р. до 27 травня 2012 р.

Учинено в м. Братислава 27 травня 2011 року в одному оригінальному примірнику англійською мовою.

Оригінал цього Протоколу зберігається в Депозитарія, який направляє засвідчені копії всім Сторонам.

На посвідчення чого ті, що підписалися нижче, належним чином на те вповноважені, підписали цей Протокол.

За Уряд Республіки Польща

За Уряд Румунії (Підпис)

За Уряд Сербії (Підпис)

За Уряд Словацької Республіки (Підпис)

За Уряд Республіки Угорщина

За Уряд України

За Уряд Чеської Республіки (Підпис)

**Protocol on Sustainable Tourism
to the Framework Convention on the Protection and
Sustainable Development of the Carpathians**

THE PARTIES TO THIS PROTOCOL

IN ACCORDANCE with their tasks, arising from the Framework Convention on the Protection and Sustainable Development of the Carpathians done in Kyiv on 22 May 2003, hereinafter referred to as the "Carpathian Convention", of pursuing a comprehensive policy and cooperating for the protection and sustainable development of the Carpathians;

IN COMPLIANCE with their obligations under Article 9 of the Carpathian Convention;

IN COMPLIANCE with their obligations under the Protocol on Conservation and Sustainable Use of Biological and Landscape Diversity to the Carpathian Convention;

NOTING that all Parties to the Protocol are Parties to the Convention on Biological Diversity (Rio de Janeiro, 1992) hereinafter referred to as the "CBD", and RECALLING the Memorandum of Cooperation between the Convention on Biological Diversity and the Alpine Convention and the Carpathian Convention signed on 29 May 2008 in Bonn, and Decision 11 of the 2nd Conference of the Parties (COP2) to the Carpathian Convention which recommends to make enhanced efforts for the implementation of the CBD Programme of Work on Mountain Biological Diversity;

RECALLING Decision VII/14 of the CBD COP7 which adopted the Guidelines on Biodiversity and Tourism, and ~~the Parties to the Protocol shall integrate these~~
Guidelines in the development or review of their strategies and plans for tourism development;

NOTING other relevant conventions and agreements, in particular the European Landscape Convention (Florence, 2000), the Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage (Paris, 1972), the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context (Espoo, 1991) and the Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters (Århus, 1998);

RECOGNIZING the importance of mountain areas, as enshrined in Chapter 13 (Sustainable Mountain Development) of the Declaration on Environment and Development ("Agenda 21", Rio de Janeiro, 1992);

RECALLING the Programme for the further implementation of the Declaration on Environment and Development ("Agenda 21", Rio de Janeiro, 1992), the Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development, and ACKNOWLEDGING the endeavors and achievements of the Commission on Sustainable Development (CSD) in cooperation with the World Tourism Organization (UNWTO) aiming to promote sustainable tourism;

CONSIDERING that the unique biological and cultural diversity and the common heritage of the Carpathians constitute important assets for the development of sustainable tourism;

RECOGNIZING the increasing importance of tourism for social and economic development at local, national and regional levels, and that the development of sustainable tourism in the Carpathians may constitute an opportunity for the economic development of less developed areas as well as for the diversification of local economies, and present a significant potential for realizing benefits in terms of the conservation of biological diversity and the sustainable use of its components.

RECOGNIZING that the Carpathians constitute the living environment for the local people, and ACKNOWLEDGING the contribution of the local people to sustainable social, cultural and economic development, and to preserving traditional knowledge in the Carpathians;

CONVINCED that efforts to protect, maintain and sustainably manage the natural and cultural resources of the Carpathians cannot be achieved by one country alone and require regional cooperation, and RESOLVED to cooperate on the development of sustainable tourism in the Carpathians with the objective to ensure that tourism in the Carpathians is developed in harmony with environmental considerations and integrates socio-economic benefits with the conservation of biological and cultural diversity;

HAVE AGREED AS FOLLOWS:

CHAPTER I

OBJECTIVES, GEOGRAPHICAL SCOPE AND DEFINITIONS

Article 1

General objectives and principles

1. In accordance with Article 9 of the Carpathian Convention the objective of the Protocol on Sustainable Tourism (hereinafter referred to as "the Protocol") is to enhance and facilitate cooperation of the Parties for the development of sustainable tourism in the Carpathians for the benefit to present and future generations, with the objective to maximize the positive benefits of tourism to biodiversity, ecosystems, and economic and social development, and of biodiversity to tourism, while mitigating negative ecological, environmental and socio-economic impacts from tourism.
2. To achieve the above objectives, the Parties shall:
 - (a) harmonize and coordinate their efforts on promoting sustainable tourism in the Carpathians, providing benefits to the local people, based on the exceptional nature, landscapes and cultural heritage of the Carpathians, and increase cooperation to this effect;
 - (b) pursue policies aiming at promoting transboundary cooperation in order to facilitate sustainable tourism development, such as coordinated or joint management plans for transboundary or bordering protected areas, and other sites of touristic interest.
3. The Parties shall therefore cooperate especially on:
 - (a) promoting the Carpathian region as the destination for sustainable tourism;

- (b) developing, promoting and marketing the Carpathian regional sustainable tourism services, products and packages;
- (c) ensuring the common high quality standards for sustainable tourism development in the Carpathians;
- (d) enhancing the contribution of tourism to the sustainable development of local economies in the Carpathians;
- (e) managing tourist traffic and tourist destinations in the Carpathians for the benefit of the environment and sustainable local economic development in less developed areas;
- (f) enhancing the contribution of tourism to the conservation and sustainable use of biological and landscape diversity of the Carpathians in accordance with the objectives of the European Landscape Convention;
- (g) enhancing the contribution of tourism to sustainable agriculture in the Carpathians;
- (h) enhancing the contribution of tourism to sustainable forest management in the Carpathians;
- (i) planning sustainable development of tourist transport and infrastructure in the Carpathians;
- (j) enhancing the contribution of tourism to the preservation and promotion of the cultural heritage and of traditional knowledge of the local people in the Carpathians;
- (k) enhancing the contribution of tourism to public education and awareness on sustainability issues;
- (l) promoting transboundary cooperation on sustainable tourism development in the Carpathians;
- (m) managing the impacts of tourism on the biological and landscape diversity of the Carpathians;
- (n) managing environmental impacts of tourism in the Carpathians;
- (o) managing socio-economic and cultural impacts of tourism in the Carpathians;
- (p) monitoring the effectiveness of policies and strategies for the development of sustainable tourism in the Carpathians.

Article 2

Geographical scope

1. This Protocol applies to the Carpathian region (hereinafter referred to as "the Carpathians"), as defined by the Conference of the Parties.
2. Each Party may extend the application of this Protocol to additional parts of its national territory by making a declaration to the Depositary.

Article 3

Definitions

For the purposes of this Protocol:

- (a) "Biodiversity Protocol" means the Protocol on Conservation and Sustainable Use of Biological and Landscape Diversity to the Carpathian Convention, done in Bucharest on 19 June 2008;

- (b) "Biological diversity" means the variability among living organisms which includes diversity within species, between species and of ecosystems;
- (c) "Border area" means an area remaining under the jurisdiction of the respective Party in the proximity of the state border with another Party, where activities undertaken on one side of the state border are, depending on the nature of the particular activity, likely to have direct or indirect and adverse or positive environmental impact on the other side of the state border;
- (d) "Conservation" means a series of measures required to maintain the natural habitats and the populations of species of wild fauna and flora at a favorable conservation status;
- (e) "Conference of the Parties" means the Conference of the Parties to the Carpathian Convention;
- (f) "Carpathian Convention" means the Convention on the Protection and Sustainable Development of the Carpathians, done in Kyiv on 22 May 2003;
- (g) "Endangered species" means species in danger of extinction throughout all or a significant proportion of their range;
- (h) "Invasive alien species" means non-native species introduced deliberately or unintentionally outside their natural habitats, where they become established, proliferate and spread in ways that cause damage to their receiving environment;
- (i) "Landscape" means an area, as perceived by people, whose character is the result of the action and interaction of natural and/or human factors;
- (j) "Landscape diversity" means the variability among landscapes;
- (k) "Native species" means indigenous species to a given region or ecosystem;
- (l) "Natural habitat" means the terrestrial or aquatic area distinguished by geographic, abiotic and biotic features where an organism or population naturally occurs;
- (m) "Observer" means observer defined under the Article 14 paragraph 5 of the Carpathian Convention;
- (n) "Party" means a Party to this Protocol;
- (o) "Public concerned" means the public affected or likely to be affected by, or having an interest in tourism development and related decision making; the definition includes indigenous peoples and local people; for the purposes of this definition, non-governmental organizations promoting any aspect of sustainable development and meeting any requirements under national law shall be deemed to have an interest;
- (p) "Protected area" means a geographically defined area which is designated and managed to achieve specific conservation objectives;
- (q) "Restoration" means the return of an ecosystem or habitat to its original structure, natural composition of species, and natural functions;
- (r) "Subsidiary body" means a subsidiary body established in accordance with Article 14 paragraph 2(e) of the Convention that may include thematic working groups or committees;
- (s) "Sustainable development" means the development which meets the needs and aspirations of the current generations without compromising the ability to meet those of future generations;

- (t) "Sustainable tourism" means tourism which provides for sustainable use of environmental resources, prevents threats to the biological and landscape diversity on which it is intrinsically dependent and minimizes adverse environmental, ecological, cultural and social impacts; provides educational opportunity increasing knowledge of and respect for natural ecosystems and biological resources; respects the socio-cultural authenticity of host communities conserving their built and living cultural heritage and traditional values, contributes to inter-cultural understanding and tolerance, contributes to ensuring viable, long-term economic operations, providing socio-economic benefits to all stakeholders that are fairly distributed, including stable employment and income-earning opportunities and social services to host communities, and contributing to poverty alleviation;
- (u) "Sustainable use" means the use of components of biological diversity in a way and at a rate that does not lead to the long-term decline of biological diversity, thereby maintaining its potential to meet the needs and aspirations of present and future generations;
- (v) "Transboundary protected area" means an area composed of two or more protected areas located within the territories of two or more Parties, adjacent to the state border, each remaining under jurisdiction of the respective Party.

CHAPTER II GENERAL OBLIGATIONS

Article 4

Harmonization of policies aiming at sustainable tourism planning, development and management in the Carpathians

1. Each Party shall develop and implement policies and strategies in its national territory aiming at the development of sustainable tourism and its management and monitoring in the Carpathians while taking into consideration policies and strategies developed and implemented by other Parties.
2. Parties shall consider and utilize internationally applied tools and methodologies for planning, development and management of tourism, especially in vulnerable areas limited to economic use, and to harmonize existing national planning tools and frameworks.
3. Parties shall exchange information between governmental institutions at all levels and all stakeholders, on best practice for sustainable tourism development and management, including information on planning, standards, legislation and enforcement, and of experience gained in implementation of these principles.

Article 5

Integration of the objectives of sustainable tourism in the Carpathians into sectoral policies

1. The Parties shall take into consideration the objectives of this Protocol in their other policies, in particular but not limited to spatial planning and land resources management, conservation of biological and landscape diversity, water and river basin management, agriculture and forestry, transport and infrastructure, industry and energy.

2. The Parties shall cooperate on integrating the principles of sustainable tourism into other sectoral policies developed at regional or global level which could benefit and have influence on the conservation and sustainable use of biological and landscape diversity in the Carpathians.

Article 6

Participation of regional and local authorities, and other stakeholders

1. Each Party shall take measures, within its existing institutional framework, to involve relevant institutions, regional and local authorities, and other stakeholders concerned in preparing and implementing policies and the resulting measures for the development of sustainable tourism in the Carpathians.
2. Each Party shall take measures, within its existing institutional framework, to facilitate coordination and cooperation between institutions, authorities and other stakeholders mentioned under paragraph 1, with the objective to encourage shared responsibility and enhance synergies.

Article 7

International cooperation

1. The Parties shall encourage active cooperation among competent institutions and organizations at the international level with regard to sustainable tourism development in the Carpathians.
2. The Parties shall facilitate the cooperation on sustainable tourism development in the Carpathians between regional and local authorities at the international level, and seek solutions to shared problems at the most suitable level.

CHAPTER III SPECIFIC MEASURES

Article 8

Promotion of the Carpathian region as the destination for sustainable tourism

1. Each Party shall take measures with the objective to promote the Carpathian region as the destination for sustainable tourism based on the unique common natural, cultural, traditional and historical heritage of the Carpathians.
2. The Parties shall cooperate on marketing and promoting the Carpathian region as the destination for sustainable tourism in particular by encouraging, jointly implementing and supporting common projects and initiatives towards sustainable tourism development in the Carpathians which build on and promote the above mentioned values.

Article 9

Development, promotion and marketing the Carpathian regional sustainable tourism products, services and packages

1. Each Party shall take measures in its national territory with the objective to develop and promote Carpathian regional sustainable tourism products, services and packages, in particular those building on the common Carpathian natural, cultural, traditional and

Done at Bratislava on the 27 May 2011 in one original in English language.

The original of the Protocol shall be deposited with the Depositary, which shall distribute certified copies to all Parties.

In witness whereof the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Protocol

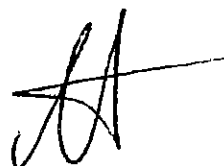
For the Government of the Czech Republic

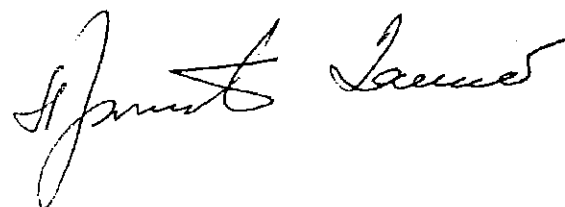
For the Government of the Republic of Hungary

For the Government of the Republic of Poland

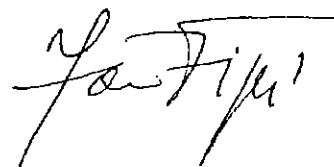
For the Government of Romania

For the Government of the Republic of Serbia

For the Government of the Slovak Republic

For the Government of Ukraine

historical heritage of the Carpathians, and enhance their marketing on both the domestic and foreign markets.

2. The Parties shall cooperate on the identification of the specific Carpathian competitive advantages for sustainable tourism development over the other European mountain regions, which could provide for the unique selling proposition of the Carpathian regional sustainable tourism products, services and packages in the European and global tourist markets.
3. The Parties shall cooperate on the development of the common Carpathian regional sustainable tourism services, products and packages, and facilitate cooperation of relevant stakeholders active in the Carpathian region in this respect, including tourism operators and other members of the tourism sector.
4. The Parties shall cooperate on the development and implementation of the common Carpathian regional tourist brands.
5. The Parties shall cooperate on the development and implementation of joint promotional strategies and marketing schemes for the common Carpathian regional sustainable tourism products, services and packages.

Article 10

Ensuring the common high quality standards of sustainable tourism in the Carpathians

1. Each Party shall take measures in its national territory with the objective to promote the quality standards for sustainable tourism in the Carpathians.
2. The Parties shall cooperate on developing, promoting and implementing the common Carpathian tourism quality standards concerning accommodation, facilities, services and customer care, considering international and European standards.
3. The Parties shall cooperate on developing, promoting and implementing the common Carpathian tourism quality certification system in considering international and regional quality labels and award schemes or adopting existing certification schemes as appropriate.
4. The Parties shall cooperate on developing, adopting and implementing the common Carpathian policy of permanent and systematic research on the quality of tourism products and services across the whole Carpathian region, monitoring the quality of visitor satisfaction and experience gained at tourist destinations, including raising their awareness on sustainability issues and increasing knowledge of and respect for natural and cultural heritage of the Carpathians.
5. The Parties shall encourage and support the exchange of experiences and good practice examples in introducing and maintaining quality standards in tourist services.
6. The Parties shall encourage and support the development and implementation of joint action plans pursuing qualitative improvements in sustainable tourism services sector in the Carpathians.

Article 11

Enhancing the contribution of tourism to the sustainable development of the local economy in the Carpathians

1. Each Party shall take measures in its national territory with the objective to explore, promote and support the synergies between sustainable tourism development and local economic development in the Carpathians.
2. The Parties shall cooperate on developing, adopting and implementing the common Carpathian policy for the promotion, labeling and certification of local products and local producers' networks, in particular of traditional arts and handicrafts, and local goods including agricultural products utilizing local breeds of domestic animals and cultivated plant varieties.
3. Each Party shall take measures in its national territory with the objective to support and promote initiatives and projects towards sustainable tourism development in the Carpathians which foster the development of local economy and base on the local potential by enhancing the use of local products and skills as well as employment opportunities for the local labour force. Priority should be given to initiatives and projects which:
 - (a) contribute to ensuring long-term sustainability of tourism economic operations;
 - (b) strengthen the existing unique selling proposition of a particular tourism destination;
 - (c) promote innovation and diversity in tourism, and bring the added value to the current local tourist offer of a particular tourist destination, also by creating new local and regional tourist products;
 - (d) contribute to the diversification of tourism offers with the objective to reduce the adverse effects of the tourism seasonality by generating sufficient demand for tourist services and local employment also in the off-seasons;
 - (e) contribute to the diversification of the local economic activities beyond tourism with the objective to reduce dependency of the local economy on tourism as appropriate;
 - (f) enrich and supplement the current local tourism offers of a particular tourism destination rather than compete with already existing businesses.
4. Each Party shall take measures with the objective to promote and support the development of sustainable tourism in less sensitive and less developed areas, with the objective to foster the sustainable economic development of less developed local people, mitigate negative migration and rural depopulation trends, contribute to poverty alleviation and allow for more equal sharing of benefits and revenues from the tourist services sector by all municipalities of the Carpathian region.
5. Each Party shall take measures in its national territory with the objective to build the capacities of local people towards the preparation of sustainable tourism development project proposals and their ability to raise funds for their implementation.

Article 12

Managing tourist traffic in the Carpathians for the benefit of the environment and sustainable local economic development

1. The Parties, in accordance with Article 12 of the Carpathian Convention, shall cooperate on developing, adopting and implementing the common Carpathian policy of permanent and systematic monitoring of tourist traffic in the Carpathian region.

2. With the objective to mitigate the impacts of tourism on fragile mountain ecosystems of the Carpathians and to provide for a more equal distribution of the tourist traffic in the Carpathian region, each Party shall take measures in its national territory with the objective to disperse, redirect and channel part of the tourist traffic out of the current main tourist destinations and sensitive sites such as protected areas, to the areas being less ecologically sensitive, less developed and less explored by tourism, but having sufficient potential to absorb and accommodate part of the tourist traffic.

Article 13

Enhancing the contribution of tourism to the conservation and sustainable use of biological and landscape diversity of the Carpathians

1. Each Party shall take measures in its national territory with the objective to explore channeling part of the tourism revenues towards supporting the conservation and sustainable use of biological and landscape diversity of the Carpathians, in particular towards the establishment, management and maintenance of protected areas.
2. The Parties shall cooperate on the exchange of information and promotion of good practice examples concerning the contribution of and benefits from sustainable tourism development to the conservation and sustainable use of biological and landscape diversity of the Carpathians.

Article 14

Enhancing the contribution of tourism to sustainable agriculture in the Carpathians

1. Each Party shall take measures in its national territory with the objective to explore, promote and support the synergies between sustainable tourism development and sustainable agriculture in the Carpathians, and facilitate cooperation in this respect between relevant authorities, institutions, and relevant stakeholders including tourism operators and other members of the tourism sector.
2. Each Party, in accordance with Article 7 and Article 11 of the Carpathian Convention, shall take measures in its national territory with the objective to support and promote initiatives and projects towards sustainable tourism development in the Carpathians which provide sound economic incentives for the maintenance of the management of agricultural land traditionally cultivated in the Carpathians in a sustainable manner and for producing, labeling and certification of local goods utilising the local agricultural products, local breeds of domestic animals and cultivated plant varieties.
3. The Parties shall cooperate on the exchange of information and promotion of good practice examples concerning the contribution of and benefits from sustainable tourism development to the sustainable agriculture in the Carpathians.

Article 15

Enhancing the contribution of tourism to sustainable forest management in the Carpathians

1. Each Party, taking into account the multiple functions of forests, shall take measures in its national territory with the objective to explore, promote and support the synergies between sustainable tourism development and sustainable forest management in the Carpathians, and facilitate cooperation in this respect between relevant authorities, institutions, forest

administrations and relevant stakeholders including tourism operators and other members of the tourism sector.

2. The Parties shall cooperate on the exchange of information and promotion of good practice examples concerning the contribution of and benefits from sustainable tourism development to the sustainable forest management in the Carpathians.

Article 16

Planning the sustainable development of tourist transport and infrastructure in the Carpathians

1. Each Party, in accordance with Article 8 paragraph 1 of the Carpathian Convention as well as Article 5, Article 8, Article 9 and Article 12 of the Biodiversity Protocol, shall pursue policies of sustainable tourism transport planning in the Carpathians, which take into account the specificities of the mountain environment.
2. The Parties, in accordance with Article 8 paragraph 2 of the Carpathian Convention, shall cooperate towards developing sustainable transport schemes in their border areas in the Carpathians with the objective to provide the benefits of mobility and access to the local inhabitants and tourists, facilitate sustainable tourism development in border areas and enhance interactions and cooperation between the local people inhabiting the border areas.
3. The Parties, in accordance with Article 8 paragraph 3 of the Carpathian Convention, shall cooperate towards developing models of environmentally friendly tourist transportation in environmentally sensitive areas of the Carpathians.
4. Each Party shall take measures in its national territory with the objective to promote and support sustainable transport network development projects improving the access to tourist destinations and resorts in the Carpathians by public transport, and shall encourage tourists to use these services.
5. Each Party shall take measures in its national territory with the objective to reduce dependence on motorized vehicles in and in the vicinity of tourist destinations and resorts in the Carpathians.
6. Each Party shall take measures in its national territory with the objective to promote revitalisation and upgrading of existing tourist, recreational and sport infrastructure objects rather than the construction of new ones in the Carpathians.
7. The Parties shall cooperate on the exchange of information and promotion of good practice examples concerning the sustainable development of tourist transport and infrastructure in the Carpathians.

Article 17

Enhancing the contribution of tourism to the preservation and promotion of the cultural heritage and of traditional knowledge of the local people in the Carpathians

1. The Parties, in accordance with Article 11 of the Carpathian Convention, shall cooperate on developing, adopting and implementing the common principles of sustainable tourism development in the Carpathians, fostering preservation and promotion of the cultural heritage and traditional knowledge of the local people, enhancing and respecting their socio-cultural authenticity in the Carpathians, and conserving their built and living cultural heritage and traditional values.

2. Each Party shall take measures with the objective to promote and support the development of sustainable tourism activities fostering preservation and promotion of the cultural heritage and traditional knowledge of the local people in the Carpathians, in particular initiatives and projects towards sustainable tourism development in the Carpathians which provide sound economic incentives for the preservation of the traditional architecture objects, local breeds of domestic animals and cultivated plant varieties, as well as the continuation of traditional land-use patterns and practices, crafting and marketing of local goods, arts and handicrafts.
3. Each Party shall take measures in its national territory with the objective to encourage channeling part of the tourism revenues towards supporting the preservation and promotion of the cultural heritage and traditional knowledge of the local people in the Carpathians, in particular for the preservation and revitalization of traditional architecture objects, traditional handicraft, land-use patterns, local breeds of domestic animals and cultivated plant varieties.

Article 18

Enhancing the contribution of tourism to public education and awareness on sustainability issues

1. Each Party shall take measures with the objective to promote and support initiatives and projects aiming at raising awareness on sustainability issues related to sustainable tourism development in the Carpathians.
2. The Parties shall cooperate on developing the common Carpathian environmental education, nature and cultural heritage interpretation and other awareness raising programmes, associated to sustainable tourism development in the Carpathians, with the objectives to:
 - (a) raise the awareness of the local people, tour operators and tourist service providers, tourists and general public on sustainability issues in the Carpathians;
 - (b) increase knowledge of and respect for natural ecosystems and biological resources of the Carpathians;
 - (c) raise the profile of biological and landscape diversity conservation at national and local levels;
 - (d) increase knowledge of and respect for the cultural heritage and the traditional knowledge of the local people in the Carpathians,
 - (e) promote sustainable tourism practices and appropriate behavior by tourists so as to minimize their adverse impacts, e.g. by developing the common "Carpathian code of good practice in sustainable tourism";
 - (f) promote positive effects of sustainable tourism development in the Carpathians.

Article 19

Information and experience exchange, capacity building for development and management of sustainable tourism in the Carpathians

1. The Parties shall cooperate on the exchange of information and experience, and promotion of good practice examples concerning the development and management of sustainable tourism in the Carpathians.

2. The Parties shall facilitate international cooperation among scientific institutions with regard to sustainable tourism development and management in the Carpathians, in particular on the harmonization of monitoring systems, the provision and harmonization of databases, and undertaking common research programs and projects in the Carpathians.
3. The Parties shall ensure that the national results of the research and monitoring which are conducive to achieving the objectives of this Protocol are included in a common permanent observation and information system, and that they are made accessible to the public under the existing institutional framework.
4. The Parties shall facilitate the transfer and assimilation of environmentally-sound, socially acceptable and appropriate technologies and know-how for the planning, development and management of sustainable tourism in the Carpathians.
5. The Parties shall cooperate on developing common education and training schemes in areas related to the development and management of sustainable tourism in the Carpathians, and encourage and support the development of expert networks for the exchange of related expertise, skills and information.
6. The Parties shall cooperate on the development and strengthening of human resources and institutional capacities perceived as conducive to achieving the objectives of this Protocol.

Article 20

Promoting transboundary cooperation on sustainable tourism development in the Carpathians

1. The Parties, in accordance with Article 9 paragraph 2 of the Carpathian Convention, shall pursue policies aiming at promoting transboundary cooperation in order to facilitate sustainable tourism development in the border areas of the Carpathians.
2. Each Party shall develop and implement management plans with the objective to enhance sustainable tourism development in the border areas of the Carpathians.
3. The Parties, in accordance with Article 9 paragraph 2 of the Carpathian Convention, shall take measures with the objective to coordinate management planning related to sustainable tourism development or develop joint management plans for its border areas in the Carpathians with the neighboring Party or Parties, in particular for transboundary or bordering protected areas, and other sites of touristic interest.

Article 21

Managing impacts of tourism on the biological and landscape diversity of the Carpathians

1. The Parties shall apply the precaution and prevention principles by assessing and taking into consideration possible direct or indirect, short- or long-term influence, including cumulative effects of tourism, recreational and sport infrastructure development projects, as well as tourist, recreational and sport activities, which are likely to have adverse impacts on the biological and landscape diversity of the Carpathians. In this regard, Parties shall proceed with appropriate assessment of potential adverse impact of projects, plans and activities related to tourism development in the Carpathians, including transboundary impacts.
2. The Parties, in accordance with Article 12 of the Carpathian Convention, shall cooperate on developing, adopting and implementing the common Carpathian policy of permanent and systematic monitoring of impacts of both existing and planned tourism developments on the

biological and landscape diversity of the Carpathians, to be applied at regional, national and local levels; in particular concerning:

- (a) conservation, maintenance, restoration and sustainable use of endangered natural and semi-natural habitats native to the Carpathians included in the Carpathian Red List of Habitats, pursuant to Article 8 paragraph 1 of the Biodiversity Protocol;
 - (b) integrity, continuity, connectivity and maintenance of protected areas and other areas significant for biological and landscape diversity of the Carpathians and for the coherence of the ecological network in the Carpathians, pursuant to Article 9 of the Biodiversity Protocol;
 - (c) conservation of endangered flora and fauna species native to the Carpathians included in the Carpathian Red List of Species, pursuant to Article 12 paragraph 1 of the Biodiversity Protocol;
 - (d) prevention of introduction or release of invasive alien species and/or genetically modified organisms which are likely to have adverse environmental impacts that could affect the biological diversity, ecosystems, habitats or species of the Carpathians, pursuant to Article 13 paragraph 1 of the Biodiversity Protocol.
3. Each Party shall establish conditions and criteria, including relevant remedial and compensatory measures, under which policies, projects and activities related to tourism development with potential harmful impacts on the biological and landscape diversity of the Carpathians may be authorized.
 4. Each Party shall take measures in its national territory with the objective to prevent, mitigate and if necessary compensate possible adverse impacts of tourism on the biological and landscape diversity of the Carpathians.

Article 22

Managing environmental impacts of tourism in the Carpathians

1. The Parties shall apply the precaution and prevention principles by assessing and taking into consideration possible direct or indirect, short- or long-term influence, including cumulative effect of tourism, recreational and sport infrastructure development projects, as well as tourist, recreational and sport activities, which are likely to have adverse impacts on the environment of the Carpathians. In this regard, Parties shall proceed with appropriate assessment of potential adverse impact of projects, plans and activities related to tourism development in the Carpathians, including transboundary impacts.
2. The Parties, in accordance with Article 12 of the Carpathian Convention, shall cooperate on developing, adopting and implementing the common Carpathian policy of permanent and systematic monitoring of environmental impacts of both existing and planned new tourism developments in the Carpathians, to be applied at regional, national and local levels; in particular concerning the use of natural resources such as land, soil, water, forests, energy; as well as sewage, waste and air pollution management issues.
3. Each Party shall establish conditions and criteria, including relevant remedial and compensatory measures, under which policies, projects and activities related to tourism development with potential harmful impacts on the environment of the Carpathians may be authorized.

4. Each Party shall take measures in its national territory with the objective to prevent, mitigate and if necessary compensate possible adverse environmental impacts of tourism in the Carpathians.

Article 23

Managing socio-economic and cultural impacts of tourism in the Carpathians

1. The Parties shall apply the precaution and prevention principles by assessing and taking into consideration possible direct or indirect, short- or long-term influence, including cumulative effect of the tourist, recreational and sport infrastructure development projects, as well as tourist, recreational and sport activities, which are likely to have adverse socio-economic and cultural impacts in the Carpathians. In this regard, Parties shall proceed with appropriate assessment of potential adverse impact of projects, plans and activities related to tourism development in the Carpathians, including transboundary impacts.
2. The Parties, in accordance with Article 12 of the Carpathian Convention, shall cooperate on developing, adopting and implementing the common Carpathian policy of permanent and systematic monitoring and assessment of the socio-economic and cultural impacts of tourism in the Carpathians, to be applied at regional, national and local levels.
3. Each Party shall take measures in its national territory with the objective to prevent, mitigate and if necessary compensate possible adverse socio-economic and cultural impacts of tourism in the Carpathians.

Article 24

Monitoring the effectiveness of policies and strategies for the development of sustainable tourism in the Carpathians

1. Each Party shall monitor the effectiveness of policies and strategies towards the development of sustainable tourism in the Carpathians implemented at the national, regional and local levels.
2. The Parties, in accordance with Article 12 of the Carpathian Convention, shall cooperate in developing, adopting and implementing the common Carpathian policy of permanent and systematic monitoring; to be applied at regional, national and local levels; of the effects of policies and strategies implemented towards the development of sustainable tourism in the Carpathians, by defining and applying the commonly agreed set of indicators, in particular taking into account, assessing and measuring:
 - (a) the contribution of policies and strategies towards the development of sustainable tourism in the Carpathians to the conservation and sustainable use of biological and landscape diversity of the Carpathians, in accordance with Article 4 of the Carpathian Convention and with the Biodiversity Protocol;
 - (b) the contribution of policies and strategies towards the development of sustainable tourism in the Carpathians to the protection and sustainable use of water resources of the Carpathians, in accordance with Article 6 of the Carpathian Convention;
 - (c) the contribution of policies and strategies towards the development of sustainable tourism in the Carpathians to the sustainable agriculture, in particular the maintenance of the management of agricultural land traditionally cultivated in the Carpathians in a sustainable manner, in accordance with Article 7 of the Carpathian Convention;

- (d) the contribution of policies and strategies towards the development of sustainable tourism in the Carpathians to the sustainable forest management in the Carpathians, in accordance with Article 7 of the Carpathian Convention;
- (e) the contribution of policies and strategies towards the development of sustainable tourism in the Carpathians to the development of sustainable transport and infrastructure, in accordance with Article 8 of the Carpathian Convention;
- (f) the contribution of policies and strategies towards the development of sustainable tourism in the Carpathians to the preservation and promotion of the cultural heritage and of traditional knowledge of the local people in the Carpathians, in accordance with Article 11 of the Carpathian Convention;
- (g) the effectiveness of policies and strategies towards the development of sustainable tourism in the Carpathians in enhancing environmental impact management in the Carpathians;
- (h) the effectiveness of policies and strategies towards the development of sustainable tourism in the Carpathians in enhancing social and cultural impact management in the Carpathians;
- (i) the effectiveness of policies and strategies in enhancing quality standards in the tourism sector in the Carpathians;
- (j) the effectiveness of policies and strategies towards the development of sustainable tourism in the Carpathians for the generation of income and employment from tourism in the Carpathians, in short-term and long-term;
- (k) the proportion of tourist income retained in the local people, and the overall contribution of tourism to the sustainable development of the local economy and well-being of the local populations in the Carpathians.

Article 25

Common programs and projects

Each Party shall participate, according to its needs and possibilities, in common programs and projects on activities listed under Article 1 paragraphs 2 and 3 jointly undertaken in the Carpathians by the Parties.

CHAPTER IV IMPLEMENTATION, MONITORING AND EVALUATION

Article 26

CBD Guidelines on Biodiversity and Tourism Development

1. With the objective to plan, develop and manage tourism activities in the Carpathians in an ecological, economic and socially sustainable manner, the Parties shall promote the integration of the CBD Guidelines on Biodiversity and Tourism Development in the development or review of their strategies and plans for tourism development in the Carpathians and other related sectoral strategies, at appropriate levels in consultation with interested stakeholders including tourism operators and all other members of the tourism sector.

2. The Parties shall consider establishing monitoring and reporting systems based on indicators mentioned in the CBD Guidelines on Biodiversity and Tourism Development and in the UNWTO Set of Indicators, in order to assess the applicability and status of implementation of these Guidelines in the Carpathian region.
3. Parties to the Carpathian Convention shall strive for synergies in the implementation of other bilateral and multilateral agreements relevant to the CBD Guidelines on Biodiversity and Tourism Development and the implementation of this Protocol in the Carpathians, inter alia the Aarhus Convention, the Ramsar Convention, the Convention on Migratory Species, the World Heritage Convention, the United Nations Framework Convention to Combat Climate Change, the European Landscape Convention and others.

Article 27 ***Implementation***

1. Each Party shall undertake appropriate legal and administrative measures for ensuring implementation of the provisions of this Protocol, and monitor the effectiveness of these measures.
2. Each Party shall explore the possibilities of supporting, through financial measures, the implementation of the provisions of this Protocol.
3. The Conference of the Parties shall develop and adopt the Strategy on Sustainable Tourism Development in the Carpathians, which will accompany the implementation of this Protocol.

Article 28 ***Education, information and public awareness***

1. The Parties shall promote the education, information and awareness rising of the public regarding the objectives, measures and implementation of this Protocol.
2. The Parties shall ensure access of the public to the information related to the implementation of this Protocol.

Article 29 ***Meeting of the Parties***

1. The Conference of the Parties of the Carpathian Convention shall serve as the meeting of the Parties to this Protocol.
2. The Parties to the Carpathian Convention that are not Parties to this Protocol may participate as observers in the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol. When the Conference of the Parties serves as the meeting of the Parties to this Protocol, decisions under this Protocol shall be taken only by those that are Parties to it.
3. When the Conference of the Parties serves as the meeting of the Parties to this Protocol, any member of the bureau of the Conference of the Parties representing a Party to the Convention but, at that time, not a Party to this Protocol, shall be substituted by a member to be elected by and from among the Parties to this Protocol.
4. The Rules of Procedure for the Conference of the Parties shall apply mutatis mutandis to the meeting of the Parties, except as may be otherwise decided by consensus by the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol.

5. The first meeting of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol shall be convened by the Secretariat in conjunction with the first meeting of the Conference of the Parties that is scheduled after the date of the entry into force of this Protocol. Subsequent ordinary meetings of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol shall be held in conjunction with ordinary meetings of the Conference of the Parties, unless otherwise decided by the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol.
6. The Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol shall make, within its mandate, the decisions necessary to promote its effective implementation. It shall perform the functions assigned to it by this Protocol and shall:
 - (a) Make recommendations on any matters necessary for the implementation of this Protocol;
 - (b) Establish such subsidiary bodies as are deemed necessary for the implementation of this Protocol;
 - (c) Consider and adopt, as required, amendments to this Protocol that are deemed necessary for the implementation of this Protocol; and
 - (d) Exercise such other functions as may be required for the implementation of this Protocol.

Article 30 *Secretariat*

1. The Secretariat established by Article 15 of the Carpathian Convention shall serve as the Secretariat of this Protocol.
2. Article 15, paragraph 2, of the Carpathian Convention on the functions of the Secretariat shall apply *mutatis mutandis* to this Protocol.

Article 31 *Subsidiary bodies*

1. Any subsidiary body established by or under the Carpathian Convention may, upon a decision by the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol, serve the Protocol, in which case the meeting of the Parties shall specify which functions that body shall exercise.
2. Parties to the Carpathian Convention that are not Parties to this Protocol may participate as observers in the meetings of any such subsidiary bodies. When a subsidiary body of the Carpathian Convention serves as a subsidiary body to this Protocol, decisions under the Protocol shall be taken only by the Parties to the Protocol.
3. When a subsidiary body of the Carpathian Convention exercises its functions with regard to matters concerning this Protocol, any member of the bureau of that subsidiary body representing a Party to the Carpathian Convention but, at that time, not a Party to the Protocol, shall be substituted by a member to be elected by and from among the Parties to the Protocol.
4. Rules of Procedure for the Conference of the Parties to the Carpathian Convention shall apply *mutatis mutandis* to the participation of observers in the work of subsidiary bodies serving this Protocol.

Article 32

Monitoring of compliance with obligations

1. The Parties shall regularly report to the Conference of the Parties on measures related to this Protocol and the results of the measures taken. The Conference of the Parties shall determine the intervals and format at which the reports must be submitted.
2. Observers may present any information or report on implementation of and compliance with the provisions of this Protocol to the Conference of the Parties and/or to the Carpathian Convention Implementation Committee (hereinafter referred to as the "Implementation Committee").
3. The Implementation Committee shall collect, assess and analyze information relevant to the implementation of this Protocol and monitor the compliance by the Parties with the provisions of this Protocol.
4. The Implementation Committee shall present to the Conference of the Parties recommendations for implementation and the necessary measures for compliance with the Protocol.
5. The Conference of the Parties shall adopt or recommend necessary measures.

Article 33

Evaluation of the effectiveness of the provisions

1. The Parties shall regularly examine and evaluate the effectiveness of the provisions of this Protocol.
2. The Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to this Protocol may consider the adoption of appropriate amendments to this Protocol where necessary in order to achieve its objectives.
3. The Parties shall facilitate the involvement of the regional and local authorities, and other stakeholders in the process under paragraph 1.

CHAPTER V FINAL PROVISIONS

Article 34

Links between the Carpathian Convention and the Protocol

This Protocol constitutes a Protocol to the Carpathian Convention within the meaning of Article 2 paragraph 3 thereof, and any other relevant articles of the Carpathian Convention.

Article 35

Entry into force, amendment of, withdrawal from the Protocol, and settlement of disputes

1. The provisions of Articles 19, 20, 21 paragraphs 2 to 4 and Article 22 of the Carpathian Convention on entry into force, amendment of and withdrawal from this Protocol and on settlement of disputes shall apply mutatis mutandis to this Protocol.
2. Only a Party to the Carpathian Convention may become Party to this Protocol.

Article 36
Reservations

No reservations may be made to this Protocol.

Article 37
Depositary

The Depositary of this Protocol is the Government of Ukraine.

Article 38
Notifications

The Depositary shall, in respect of this Protocol, notify each Contracting Party of

- (a) any signature,
- (b) the deposit of any instrument of ratification, acceptance or approval,
- (c) any date of entry into force,
- (d) any declaration made by a Contracting Party or signatory,
- (e) any denunciation notified by a Contracting Party, including the date on which it becomes effective.

Article 39
Signature

This Protocol shall be open for signature at the Depositary from 27 May 2011 to 27 May 2012.